

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

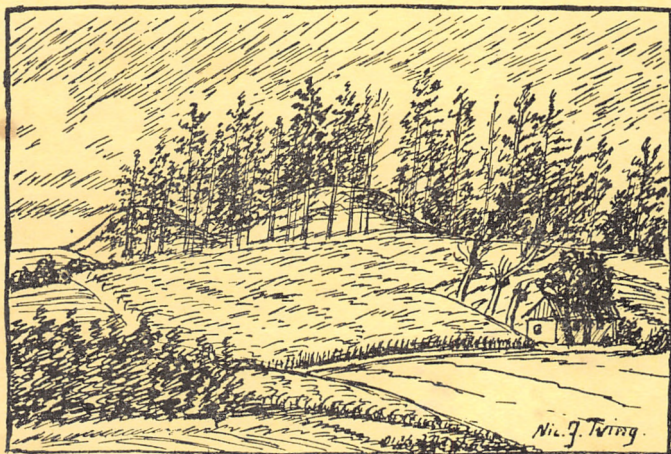
Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FRA VEJBY SOGN

AARSSKRIFT FOR VEJBY SOGNS
HJEMSTAVNSSAMFUND

1943

FRA VEJBY SOGN

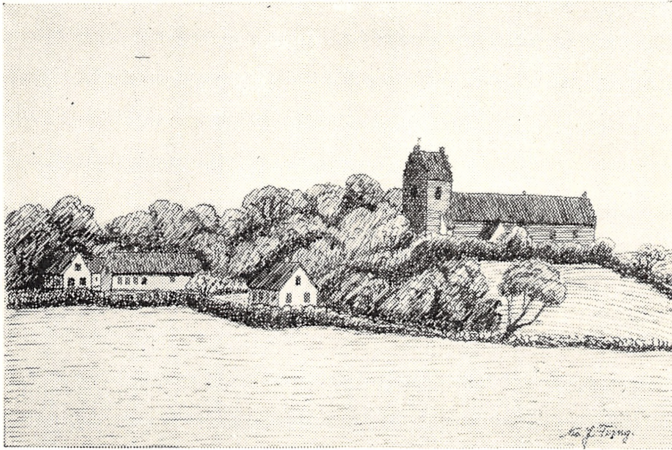
AARSSKRIFT FOR VEJBY SOGNS
HJEMSTAVNSSAMFUND

1943

INDHOLD:

TIL LÆSERNE	Side 3
VEJBY SOGN I MIDDELALDEREN, v. cand. mag.	
Chr. Lisse	5
LARS LARSEN (Nordsjællands Sagamand) af B. Jensen	20
FRA AARET, DER SVANDT, ved L. Sørensen.....	23

Tegningerne af Vejby Kirke og gamle Skole, Huset ved Raageleje og Stranden ved Holløselund er udført af Maleren Nicolaj Jensen Tving, ligesom Omslagsbilledet af Stavnshøjene i Holløse, der er bibeholdt fra i Fjor. Billedet af Lars Larsen er velvilligst laant at fhv. Gdr. Jens Nielsen, Holløse.

Vejby Kirke og gamle Skole, 1914.

TIL LÆSERNE

I DET vi herved udsender 2. Aargang af: Fra Vejby Sogn, takker vi for udvist Velvilje af forskellig Art. En særlig Tak rettes til Vejby-Tibirke Kommune, der ved Tilskud har sikret ogsaa dette Aars Udgivelse.

En af vore Digttere har om sin Digtning skrevet: »Vort Liv bunder i det, de gamle har tænkt og troet og stridt igennem, og den ny Slægt, der bryder sig Vej, vil vinde i Styrke og Dybde ved at forstaa de svundne Slægter«.

Vi ønsker vel alle en Fremtid, d. v. s. Indflydelse paa de Afgørelser, der skal træffes, for alt, hvad der er vort og dansk. Og vi tror da ogsaa paa, at det vil være muligt for et lille Folk at gøre en stor Indsats. — Om det vil falde i vor Lod at medvirke ved Fremtidens store Afgørelser, maa Tiden vise. Men ihvert Fald vil det kræve baade menneskelig Dybde

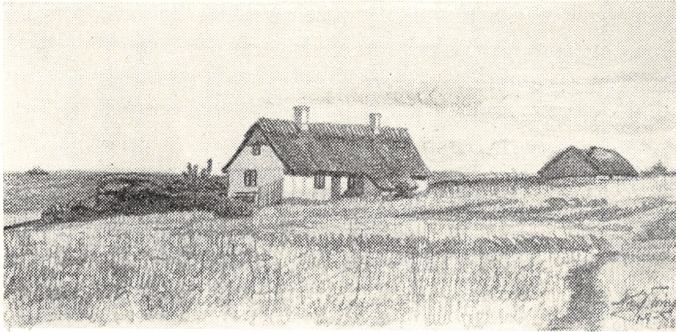
og Styrke. Derfor vil vi gerne herved prøve at bidrage til, at der kan gives Unge og Ældre Mulighed for at tilegne sig disse Dyder. Men ligesom i det største, Religionen, maa enhver selv gøre et Arbejde eller en Indsats for at modtage det og være med i »Livet«.

Som Redaktion staar den nuværende Bestyrelse, der i Aar bestaar af Ole Olsen, Vejby, som Kasserer, Carl Møller, Unnerup, som Næstformand og Ludvig Sørensen, Hølløse, som Formand. Alle pr. Vejby St.

Bestyrelsen modtager gerne alle historiske og naturvidenskabelige Oplysninger, som saa vidt muligt med Tiden vil blive gengivet i dette Aarskrift, og dermed gjort tilgængelige for videre Studium.

Redaktionen.

Gammelt Hus ved Raageleje.

VEJBY SOGN I MIDDELALDEREN

TISVILDEEGNENS Rigdom paa Sagn og Fortidsminder og skriftlige historiske Kilder har flere Gange fristet Historikere og Topografer. For over Hundrede Aar siden begyndte Historikeren H. Knudsen sin Skildring af „Danmark i Middelalderen“ i dette Hjørne af Landet, men naaede kun at faa udgivet første Hæfte, Strø Herred, i 1834. Senere har Hans Olrik i „Fra Frederiksborg Amt“ 1906 givet en historisk Skitse, „Tisvildeegnen i gamle Dage“.

Her skal fremdrages, hvad de historiske Kilder meddeler om Vejby Sogn. Skønt de er forholdsvis righoldige, bliver det kun løsrevne Brudstykker, som ikke lader sig sammenføje til et Helhedsbillede, men de enkelte Glimt lader os dog ane lidt om Forholdene og Livet i Sognet i Tiden før Reformationen.

Den ældste Kilde til et Sogns Historie er dets Stednavne. Grave og Jordfund fra Oldtiden kan nok fortælle os, at der har boet Mennesker paa Stedet i Stenalder, Broncealder og Jernalder, maaske ogsaa, at

der har været større eller mindre sammenhængende Bygder.¹⁾ Men hidtil har Arkæologien kun i enkelte Tilfælde kunnet konstatere en uafbrudt Sammenhæng mellem Oldtidens Bygder og de fra historisk Tid kendte Landsbyer, og om et Sogn, d. v. s. et Omraade, hvorfra Befolkningen søger til et vist fælles Samlingssted, Kirke eller muligvis Tingsted, kan man først tale ved Middelalderens Begyndelse. Med Stednavnene er vi derimod sikre paa den historiske Sammenhæng med Nutiden.

Hvad kan da Stednavnene fortælle om Sognets Historie? De kan først og fremmest fortælle, om Sognets Bebyggelse er gammel, fra Folkevandringstid eller maaske endnu ældre, eller om Stedet først er blevet ryddet og bebygget i Middelalderen. De kan undertiden ogsaa fortælle om gammel Gudetro og Gudsdyrkelse som Tibirke og Tisvilde eller vise os en gammel Gruppering af yngre Udflytterbyer, Torper, omkring den gamle Hovedby, Adelbyen, der som Regel er blevet Kirkeby i Sognet.

Vejby Sogns Stednavne²⁾ viser tydeligt, at Sognets Bebyggelse er gammel. Sognets fire største Landsbyer har Navne af gammel Type, idet de har Endelserne *-inge* (Mønge), *-løse* (Holløse) og *-by* (Vejby og Ørby), medens der af yngre Navnetyper kun findes et enkelt *Torp* i Nutiden, nemlig Unnerup. Et Marknavn i Vejby, *Gotterups Agre*, der nævnes i Markbogen 1682, kunde dog tyde paa, at der har været flere Torper i Sognet. Der findes derimod ingen af de yngre Landsbyer paa *-rød* eller *-holt*, der især er fremherskende i den østlige Del af Nordsjælland. Vejby Sogn ligger i den Del af Nordsjælland, som

¹⁾ En Oversigt over Vejby Sogns Sten- og Bronzealdergrave findes i Vilh. la Cour: Sjællands ældste Bygder (1927) S. 127 ff.

²⁾ Behandlade i »Frederiksborg Amts Stednavne«, Danmarks Stednavne Nr. 2, 1927.

i det store og hele har været ryddet og bebygget før Middelalderens Begyndelse.

Men ellers er det i de skriftlige Kilder, vi maa søge Oplysning om Vejby Sogn i Middelalderen. Der synes ikke at have været gamle Kongsgaarde eller Krongods i Sognet, idet det ikke nævnes i den vigtige Middelalderkilde „Kong Valdemars Jordebog“ fra 1231. Derimod har de to rige nordsjællandske Klostre, Augustinerklosteret *Æbelholt* i Tjæreby Sogn ved Hillerød og Cistercienserklosteret i *Esrum*, haft betydelige Interesser i Sognet, og de to Klosters Brevbøger bliver da vore vigtigste Kilder. *Æbelholt* Klosters Brevbog, kaldet „*Æbelholtbogen*“ (forkortet *ÆB*), er trykt i Langebeks „*Scriptores Rerum Danicarum*“ Bd. VI, S. 132-212, medens „*Esrombogen*“ (forkortet *EB*) er udgivet særskilt af O. Nielsen 1880-81. Disse Brevbøger indeholder Afskrifter af de to Klosters Privilegier og Adkomstbreve og giver vigtige Oplysninger om deres udstrakte Besiddelser i Nordsjælland.

Selve Sognet nævnes første Gang kort efter Aar 1200, ¹⁾ da Biskop Peder Sunesøn af Roskilde (1191-1214) skænker Bispetienderne af *Vejby*, *Blistorp* og *Tibirkæ* Sogne til *Æbelholt* Kloster som Vederlag for noget Gods, Klostret har haft i Kagerup ved Gribskov. Denne Gave stadfæstes senere ²⁾ af *Ærkebiskop* Andreas Sunesøn (1201-23), ^{16/5} 1218 ³⁾ af Pave Honorius III. og ^{15/6} 1241 ⁴⁾ af Pave Gregorius IX. — Roskildebispens Jordebog fra ca. 1370 ⁵⁾ nævner ogsaa Tienderne fra *Weybi* eller *Vegby*, og der staar: „*Æbelholt* faar dem, hvor meget vides ikke“.

---

¹⁾ *ÆB* S. 146. ²⁾ *ÆB* S. 147. ³⁾ *ÆB* S. 149. ⁴⁾ *ÆB* S. 154.
⁵⁾ Trykt i *Scriptores Rerum Danicarum* VII, S. 1-152.

Endnu $\frac{5}{8}$ 1446¹⁾) omtales Tienderne i et Brev, hvori Roskilde Biskop og Domkapitel stadfæster Æbelholts Ret til Bispetiende af noget Gods i *Weyby*, som Sorø Kloster ejede.

Hermed er vi inde paa det, som de fleste Middelalderbreve handler om, nemlig Overdragelse af Jordegods. Ved Middelalderens Begyndelse har Vejby Sogns Bønder sikkert i det store og hele været selvejende, men Adelen og Klostrenes Godserhvervelser i den senere Middelalder førte efterhaanden til, at hele Landsbyer kom ind under en verdslig eller gejstlig Storgodsejer og Bønderne blev Fæstere eller Bestyrere (Bryder). Vi skal nu se, hvorledes denne Udvikling er foregaaet i de enkelte Byer. Desværre savner vi Midler til at fastslaa, hvilke Gaarde der er Tale om; kun Ejernavne kan maaske lede paa Sporet, hvis Sognets Historie føres længere frem.

VEJBY.

Sognets største By *Vejby*, der i Matriklen 1844 har 21 Gaarde med tilsammen 121 Td. og 5 Skp. Hartkorn, kom efterhaanden næsten helt ind under Esrom Kloster. Som vi har set, ejede Sorø Kloster ogsaa Jord i Byen i 1446, men vi har ingen Oplysninger om, hvor meget det var.

Den første Overdragelse, vi hører om, er $\frac{11}{11}$ 1279²⁾), da Fru Cecilia, Enke efter Oluf Haraldsen (Litle), stadfæster sin Mands Testamente, hvori han skænker alt sit Jordegods i *Wæghby*, bestaaende af Skov, Agerjord og andet Tilliggende, til Esrom Kloster.

Kort efter, den $\frac{25}{3}$ 1299³⁾), skøder en Slægtning, den berømte Ridder Jon Jonsen Litle, Rigens Drost, foruden Gaarde i Langerød og Kollerød alt sit Jordegods i *Wæghby*, uvist hvor meget, til Klosteret.

1) ÆB S. 180 2) EB Nr. 133. 3) EB Nr. 115.

Den $15/8$ 1306¹⁾ skøder Ridder Bendt Waldemarsøn alt sit Gods i *Wæghby*, „nemlig en Hovedgaard, hvori hans Moder Fru Christina havde boet, med Fæstere, Besætning, Agre, Enge, Græsninger, Skove, vaadt og tørt, og alt andet Tilliggende“ til sin Søster og hendes Mand, Ridder Peder Magnussen, som Væderlag for Afgifter fra Fæstere og andre Skyldnere, svarende til Renterne af en Sum paa 678 „Mark nye sjællandske Penninge“, en meget betydelig Sum. Det sker paa Vordingborg Slot i Overvær af Kong Erik Menved, der udsteder Vidnesbyrd om samme Skøde. — En Menneskealder senere finder vi en hel Række Breve, dagteget $29/6$ 1339²⁾, hvori Ridder Peder Magnussen først pantsætter det omtalte Gods i Vejby til Esrom Kloster for 12 Mark rent Sølv, kølnsk Vægt, og dernæst giver sin Tjener Svend Degn Fuldmagt til at skøde Klosteret sit Gods i Vejby; derefter følger selve Skødebrevet paa Ejendommen, „nemlig en Avlsgaard med fire Husmænd, som man kalder *garsæde* (Gaardsædere), ialt 9 Øres Skyldjord (= 54 Tønder Land), med alle Tilliggender, nemlig Agre, Enge, Græsninger, Skove og alt andet, som ligger i tre lige store „araturis“, kaldet *wangæ*, og inden for fire Grænses, som man kalder *maarchæschæl* (Markeskel), foruden alt, hvad der er i samme Gaard, nemlig 2 Okser og $1/2$ Mark (= 24 Tønder) Korn“. Endelig et Par Breve, hvori han lover, at hans og hans Hustrus Efterkommere ikke vil gøre Krav gældende i Gaarden, og forpligter sig til at faa sin Søstersøn Gjerd Magnussens Segl hængt under Skødebrevet. — Den $12/7$ 1339³⁾ stadfæster Holbo Herredsting Overdragelsen.

I Skødebrev af $22/7$ 1354 med Tingsvidne af $21/7$

¹⁾ EB Nr. 127 og 128. ²⁾ EB Nr. 129, 130, 131, 141, 142.

³⁾ EB Nr. 132.

1354¹⁾ tilstaar Hr. Johannes Jakobsen, Kannik i Aarhus, at have skødet alt sit Gods i Vejby, nemlig 1 Mark og 5 Penning Skyldjord (= 48 ⁵/₆ Td. Land) med Huse, Grunde, Agre, Enge, Græsninger og alle andre Tilliggender til Klosteret for sin egen og sine Forældres Sjæls Frelse.

Den ¹³/₃ 1358²⁾ tilkender Kannik i Roskilde Jakob Falster paa Biskop Henriks Vegne Esrom Kloster Halvdelen af Hovedlodden efter Thorbern Pætherson i *Wæghby*, nemlig 13 Ørtug Skyldjord (= 26 Td. Land) i Vejby, og hans Hustrus to Arvinger, Selvejerbønderne Niels Pilt og Jakob Botildesen i Ammendrup, tilskøder Klosteret denne Ejendom. Dagen efter³⁾ stadfæster Sjællands Landsting dette Skøde.

Den ²⁹/₆ 1400⁴⁾ giver Borger i København Johannes Truelsen Præsten i Blistrup Hr. Asser Olufsen Fuldmagt til at indløse et Pant paa noget Gods i Vejby, nemlig 5 Ørtug Skyldjord (= 10 Td. Land), fra Vejby Kirke og selv bruge og beholde Jorden; ²²/₇ 1415⁵⁾ skænker Præsten for sin og sine Forældres Saligheds Skyld denne Jord til Klosteret, og ³¹/₅ 1435⁶⁾ stadfæster Anders Tuesen, som sammen med sine Søskende er næste Frænde og Arving, Klosterets Ret til Jorden.

Dette er sidste Gang, der tales om Gaver af Jordegods i Vejby til Esrom Kloster. Hvor meget det efterhaanden er blevet til, faar man Indtryk af i Klosterets Jordebog fra Aaret 1497⁷⁾, der er en Fortegnelse over de aarlige Landgilder fra alle Klosterets Ejendomme. Heri omtales 3 Bryder, d. v. s. Bestyrere paa Klosterets Avlsgaarde, og 11 Gaardfæstere i Vejby, hvoraf dog de to giver Landgilde af øde Jorder. Afsnittet om Vejby lyder saaledes, idet alle Navne

¹⁾ EB Nr. 134 og 135. ²⁾ EB Nr. 137. ³⁾ EB Nr. 136. ⁴⁾ EB 138. ⁵⁾ EB Nr. 139. ⁶⁾ EB Nr. 140. ⁷⁾ EB Nr. 257 (S. 273).

gengives bogstavret, medens de latinske Benævnelser paa Afgifterne oversættes:

Væy by. *Oleff Ionsen* giver 15 Skæpper Rug, 18 Byg, 8 Havre, 1 Lam, 1 Gaas, 5 Høns. — *Oleff Iacobsen* 1½ Pund (1 Pund = 4 Tønder) Rug, 1½ Pund Byg, 2 Tønder Havre, 1 Lam, 1 Gaas, 5 Høns. — *Niels Thomesen* 1 Pund Rug, 1 Pund Byg, 2 Tønder Havre, 1 Lam, 1 Gaas, 5 Høns. — *Iens Pethersen* 25 Skæpper Rug, 30 Byg, 8 Havre, Lam, Gaas, Høns. — *Williom Anderssen* 1 Pund Rug, 1 Pund Byg, 2 Tønder Havre, 1 Lam, 1 Gaas, 5 Høns. — *Niels Laurissen Wæster* 1 Pund Korn (= Byg?), 1 Tønde Havre, 1 Lam, 1 Gaas, 5 Høns. — *Iens Pethersen pa Nørregade* 15 Rug, 18 Byg, 8 Skæpper Havre, 1 Lam, 1 Gaas, (5?) Høns. — *Per Iørgensen, Bryden*, 2 Pund Rug, 2 Pund Byg, 3 Tønder Havre, 1 Skilling Grot (= 9 Sk. lybsk og dansk eller ⅔ Mark Penge). — *Velates* (d. v. s. Villads) 3 Pund, 12 Skæpper Havre, 1 Lam, 1 Gaas, 5 Høns. — *Oleff Ienssen Bryde* 1 Tønde Smør, 1 Pund Rug, 12 Skæpper Havre. — *Iep Mattissen Bryde* 25 Rug, 30 Byg, 12 Skæpper Havre, 2 Skilling Grot. — *Hæming Iensen* 1 Pund Rug, 1 Pund Byg, 2 Tønder Havre, 1 Lam, 1 Gaas, 5 Høns. — *Hærmæn Nielsen* 15 (Skp.) Rug, 18 Byg »aff een øde iordh«. — *Annæ Lasses* »giffuer 1 Pund aff een ødhe jordh, som closter tilhører«. — Sommerskat ½ Tønde Smør. Vinterskat 2 fede Øksne. Hver skal føde eet Nød (= Stk. Kvæg). Item hver to Slættedage og 6 Skæredage. Item hver 20 Læs Ved. Item 3 Skilling lybsk og 1 Ol Æg om Paasken.

Det er ikke ubetydelige Afgifter, der er Tale om, naar vi tager den Tids ringe Foldudbytte i Betragtning. Klosteret faar hvert Aar fra Vejby over 100 Tønder Rug og Byg, ca. 20 Tønder Havre, Slagtekreaturer, Fjerkræ, Smør o. s. v. De tre Brydere giver ikke Smaaredsel, men i Stedet 1 eller 2 Skilling Grot eller en Tønde Smør. Fæstebønderne maa ogsaa yde Høveri til Klosteret, hver 2 Slættedage i Høhøsten og 6 Skæredage i Kornhøsten samt køre hver 20 Læs Ved til Klosterets Køkken og Teglovn.

HOLLØSE.

Hele *Holløse*, Sognets næststørste By med (i 1844) 19 Gaarde og 106 Td. 2 Skp. Hartkorn, synes meget tidligt at være kommet ind under Esrom Kloster. I Pave Clemens III.s Privilegium for Klosteret af $^{16}/_3$ 1189 ¹⁾, nævnes Byen ikke, men i Pave Celestins af $^{5}/_3$ 1193 ²⁾ nævnes „*Halese* med alt, hvad dertil hører“, og et Par Aartier senere, i Ærkebiskop Andreas Sunesøns og Biskop Peder Sunesøns Stadfæstelsesbreve af 1211 ³⁾, omtales *Haløs* eller *Halos* som en „grangia“, d. v. s. en Ladegaard med alle Tilliggender. Dette, sammen med den Omstændighed, at der overhovedet ikke omtales senere Overdragelser til Klosteret af Gods i Holløse, betyder sikkert, at hele Byen i Slutningen af 1100-Tallet er lagt under Klosteret og drevet som Ladegaard med en eller flere Bryder.

Først $^{28}/_5$ 1495 ⁴⁾ sker der en Forandring, idet den mægtige Ridder Povl Laxman paa Wallen i Halland, der iøvrigt i 1485 ⁵⁾ sammen med sin Hustru var blevet optaget i Esrom Klosters Orden, mageskifter med Klosteret, saaledes at han for en lang Række Gaarde i Nordsjælland faar hele Holløse og to Gaarde ved Kullen i Skaane. Holløse kommer derefter ind under Asserbo Gods, som Povl Laxmann ejede.

ØRBY.

Ogsaa i *Ørby*, tredjestørste By i Sognet med (1844) 20 Gaarde og 85 Td. 2 Skp. Hartkorn, havde Esrom Kloster en enkelt Gaard, skænket af Præsten i Blistrup, *Hr. Nicolaus Atti sun* (Niels Attesøn). Han testamenterer $^{12}/_5$ 1300 ⁶⁾ Klosteret al sin Ejendom,

¹⁾ EB Nr. 4. ²⁾ EB Nr. 5. ³⁾ EB Nr. 40 og 41. ⁴⁾ EB Nr. 204. ⁵⁾ EB Nr. 264. ⁶⁾ EB Nr. 148.

nemlig 12 Øre Skyldjord (= 72 Td. Land) i Ludshøj, 2 Øre i *Vnnæthorp* (Unnerup), 5 Ørtug (= 10 Td. Land) i Dønnevælde, og „i Ørby, hvad der tilhører mig i retmæssig Arv efter Johannes Ingesen, min Søstersøn“, hvor meget oplyses ikke. Desuden skænker han 10 Mark Penge til Reparation af Blistrup Kirke og Sengeklæder og en middelstor Kobberkedel til sin Tjenestekvinde Bodil.

Men ellers er det Æbelholt Kloster, der har ejet mest Jord i Ørby. ^{26/11} 1285 ¹⁾ overdrager og skøder Ingerd, Arvid Andersens Enke, 15 Td. Land i Ørby og 23 Td. Land i Lyngbymagle til Klosteret. Om der ogsaa har været en Gaard og hun og hendes Mand har boet i Ørby, vides ikke. Det siges derimod udtrykkelig 100 Aar senere i et Brev af ^{29/9} 1384 ²⁾, hvori *Nicolaus Andersson af Øræby* og hans kære Hustru *Cristina Niclæsdother* for deres Sjælefrelse skænker Klosteret deres Gaard i Ørby, „i hvilken vi bor dersteds, med 4 Øres Skyldjord (= 24 Td. Land) og en Grund kaldet *Houettofft* (Hovedtoft) med Tilliggende af Agre, Enge, Skove, Græsninger, Fiskeri, tørt og vaadt“.

I to Breve af ^{21/3} 1446 ³⁾ og ^{9/6} 1449 ⁴⁾ skøder og overdrager „beskeden Svend“ Anders Jenssøn, Anders Perssøn af Nellerød og hans Hustru Gyde Herbernedotter, Lasse Jenssøn af Ørby og hans Hustru Tove og hendes Søn Peer Jenssøn al deres Rettighed og Ejendom, som de har i Ørby „i en Gaard, som nu i bor Jens Asserssøn“, til Væbner Anders Perssøn i Ellinge. Denne giver ^{20/1} 1468 ⁵⁾ for sin og sin Hustrus Sjæls Salighed en Gaard i Ørby, „som Jens Asserssøn nu i bor og giver aarlig en Øre (= 6 Td.) Korn i Landgilde med andre Smaaredsle, med alle

¹⁾ ÆB S. 165. ²⁾ ÆB S. 173. ³⁾ ÆB S. 179. ⁴⁾ ÆB S. 182.
⁵⁾ ÆB S. 186.

sine Tilliggender, vaadt og tørt“ til Æbelholt Kloster, fordi han har nydt Klosterets Gods i mange Aar og „haft deraf stor Gavn og Nytte“. ^{25/1} 1468 ¹⁾ skøder beskedne Mænd Ebbe Laurens søn og Per Jens søn af Helsinge paa Anders Peders søns Vegne i Ellinge en Gaard i Ørby paa 7 Ørtug Skyldjord (= 14 Td. Land) med alt Tilliggende til Klosteret. Det er maa ske samme Gaard, der tales om.

^{15/9} 1485 ²⁾ sælger Peer Steen til Favrholt to af sine Gaarde til Kong Hans, en i Hesselbjærg, „den anden Gaard udi Ørby liggende, som Per Smed nu udi bor og giver en Øre (= 6 Td.) Korn aarlig med andre Smaaredsle, med alt Tilliggende, som er Ager, Eng, Skov og Mark, Fægang, Fiskevand, vaadt og tørt“: At Brevet er indført i Klosterets Brevbog, betyder formodentlig, at Gaarden senere er kommet i Klosterets Eje.

Den ^{15/12} 1487 ³⁾ mageskifter Ridder Povl Laxman paa Wallen (Halland) med Æbelholt Kloster to af sine Gaarde, beliggende i Ørby, „den ene som nu i bor Jeip Jens søn, den anden som Mættæ Jens sø nu udi bor, hvilke Gaarde som jeg købte af hæderlig Prælat Hr. Oddhe Hans søn i Roskilde, med alle deres rette Tilliggende, som er Ager, Eng, Skov, Mark, Ris, Rud (= Rydning), Fægang, vaadt og tørt“ mod Gaarden Højsager i Asminderød.

Desværre er der ikke bevaret nogen Jordebog fra Æbelholt svarende til Esrom Klosters, saa vi kan se, hvor stor en Del af Byen der ydede Landgilde til Klosteret ved Middelalderens Slutning.

---

¹⁾ ÆB S. 186 under Datoen ^{10/1}. ²⁾ ÆB S. 191. ³⁾ ÆB S. 193 under Datoen ^{28/7} 1487.

MØNGE.

Af *Mønge* (i 1844 13 Gaarde med 59 Td. Hartkorn) kom efterhaanden ogsaa en stor Del ind under Æbelholt. Klosteret ejede allerede i 1241 hele Valby og har øget denne Besiddelse ved Erhvervelser i *Mønge*.

Den ²⁸/₆ 1185¹⁾ giver Grimolf Ulfson Klosteret alt sit Gods, beliggende i *Mynghe*, nemlig et Bol („mansio“) med alt Tilliggende, nært og fjernt, mod Begravelse i Klosteret og en aarlig Sjælemesse for sig og sine Forældre.

Den ¹⁷/₇ 1261²⁾ giver Peter Hwid sit Gods i *Mynghe*, nemlig en Gaard, som han selv bor i, med Enge, Agre, Have og alt Tilliggende, nært og fjernt, til Klosteret for sin Sjæls Frelse.

Den ¹⁵/₆ 1486³⁾ skifter Karine Krumpensdotter, Jes Yses Efterleverske i Husum, med Æbelholt Kloster sin mødrene Gaard i Mynge, „som nu i bor Lasse, som de kalder Lasse Lang, mod en Klosters Gaard i Brøndbyøster i Smørum Herred, som giver 2 Pund (= 8 Td.) Byg aarlig i Landgilde“; hvad Gaarden i *Mønge* er bedre i Skyld og Landgilde end Klosterets Gaard i Brøndby, skænker hun Klosteret.

Omtrent samtidig kommer den ene af to Gaarde, som Antvorskov Kloster en kort Tid har ejet i *Mønge*, til Æbelholt. I 1464⁴⁾ skøder og oplader Hr. Torben Bilde af Søholm Antvorskov Kloster to Gaarde i *Mønge* i Holbo Herred, „som skylder 7 Pund (= 28 Td.) Korn, 2 Skæpper Smør, Lam, Gaas og Høns og som han fik af Hr. Jens Grem“⁵⁾ 1477⁵⁾ mage-

---

¹⁾ ÆB S. 142. ²⁾ ÆB S. 162. ³⁾ ÆB S. 193 „Brev paa Oleff Bondes Gaard i Mynge. Skiftebrev“. ⁴⁾ Afskrift i Ældste danske Arkivregistraturer IV, 122. ⁵⁾ Samme Sted Side 83 og 122.

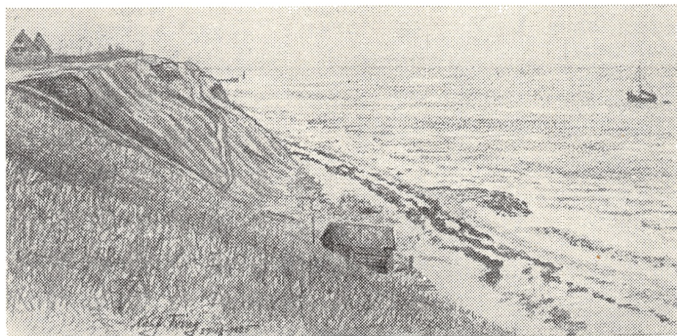
skifter Klosteret med Fru Anne, Hr. Eggert Rantzaus Efterleverske, saaledes at hun faar de to Gaarde. ^{21/10} 1488¹⁾ sælger og skøder Bo Ys (af Vellerup i Horns Herred) til Kong Hans en Gaard i Mønge, som tilhører hans Hustru Berthe Eggerdsdotter efter hendes Moder Fru Anne Eggers, nemlig den Gaard, „som Jes Perssøn nu udi bor og giver 4 Pund (= 16 Td.) Korn aarlig i Landgilde og 6 Skilling, med Tilliggende, som er Ager, Eng, Skov og Mark, Fægang, Fiskevand, vaadt og tørt“. Denne Gaard har Kongen vel ligesom den i Ørby overladt Klosteret, siden Købet omtales i Klosterbrevbogen.

Kong Valdemar Atterdags haardhændede Godspolitik mærkes ogsaa i Mønge. ^{25/7} 1356²⁾ erklærer Væbner Johannes Pedersøn (Bild) af Helsingø, at han giver Afkald paa alt Gods i *Mingæ* og *Nejlinge*, som Thorbern Tunesøn har pantsat til ham for 20 Mark Sølv, til Fordel for Kong Valdemar, som har betalt ham de 20 Mark, og ^{4/2} 1376³⁾ skøder Ridder Aage Ingvarsøn (af Slægten Båd i Halland) alt sit Gods i Højbjerg, Lavø og i *Mynge* til Kong Valdemar.

Jord i *Unnerup*, der i 1844 havde 5 Gaarde og 17 Td. 3 Skp. Hartkorn, nævnes kun en enkelt Gang i Middelalderen, nemlig i Blistruppræstens Testamente ^{12/5} 1300 (se under Ørby).

I Sognets nordøstlige Del har der muligvis ligget en Landsby *Raage*, som har givet Navn til Raageleje, Raagemark og den forsvundne Raagemølle (Roghe Mølle i Mandtal 1555). Den nævnes kun i Ærkebiskop Andreas Sunesøns og Biskop Peder Sunesøns

¹⁾ ÆB S. 194. ²⁾ Original, Erslevs Repertorium Nr. 2506; Afskr. i Æld. da. Arkivreg. I, 122. ³⁾ Repertorium Nr. 3081; Afskr. Æld. da. Arkivreg. I, 149.

Stranden ved Holløselund.

Privilegier for Esrom Kloster 1211¹⁾ og synes at have været øde allerede dengang. Der staar nemlig: — og Markerne, hvorpaa laa Landsbyerne *Roka* og *Bouethorp*“ (forsvunden Landsby, i Tikøb Sogn?); men Stedet kan maaske ogsaa forstaaes som en Omskrivning af *Raagemark*, saa der aldrig har været nogen egentlig Landsby²⁾.

Om Fiskerlejer i Vejby Sogn, *Raageleje* eller det forsvundne *Saltgaardsleje*, der omtales i et Lensregnskab fra 1559 og menes at have ligget ved Salgaards Høj, hører vi intet i Middelalderbrevene, og vi har ingen Vidnesbyrd om, at der har været drevet Havfiskeri fra Vejby Sogns Kattegatskyst paa den Tid. Derimod nævnes der nogle Gange Tilliggende af Fiskevand eller Fiskeri, d. v. s. Fiskeret i Aær, Damme og lignende; men det er en fast Vending, der gaar igen i talrige Breve, saa det behøver ikke at betyde, at der virkelig er Fiskeret til vedkommende Gaard. Bemærkelsesværdigt er det, at der en enkelt Gang (i Mønge 1261) nævnes en Have eller Kaalgaard til en Gaard. Her har vi rimeligvis et Vidnesbyrd om

¹⁾ EB Nr. 40 og 41. ²⁾ Se Frederiksborg Amts Stednavne S. 65 f.

Munkenes Virke paa Egnen. Baade Cistercienserne i Esrom og Augustinerne i Æbelholt har nok været Bøndernes Læremestre i Agerdyrkning og navnlig i Havebrug. Det har sikkert været et dagligdags Syn at se Munke arbejde i Mark og Have der paa Egnen, f. Eks. paa deres Ladegaard i Holløse.

Foruden de Mænd og Kvinder, der i det foregaaende er nævnt som Ejere eller Brugere af Jord i Vejby Sogn, skal her anføres nogle ansete Mænd fra Sognet, der ved forskellige Lejligheder optræder som Vidner paa Tinge og i Skødebreve og lign. Tre af Sognets Præster før Reformationen nævnes ¹⁾ (se Listen i Fra Vejby Sogn 1942 S. 11–12): *Johannes Bondesen* (eller *Bundonis*) optræder som Vidne ⁴/₁₂ 1376 (se Mønge), ⁹/₈ 1400 (se Ørby) og ²²/₇ 1415 (se Vejby); hans Efterfølger *Niels Hemmingsen* (Nicolaus Hemmingi) er Vidne i et Brev ²¹/₁₂ 1417 ²⁾, og den sidste katolske og første protestantiske Præst i Vejby *Arfast Pedersen* er ²¹/₁ 1493 ³⁾ Vidne i en Sag om »Præsteskoven« ved Helsingø. Endvidere nævnes *Niels Daan* og *Jens Jepsen* i Vejby ³¹/₅ 1435 (se Vejby), *Frænde i Weyby* i en Markeskelsag paa Tryherreds Ting ²³/₉ 1458 ⁴⁾ og *Jep Andersson* i *Weyby* ²⁵/₁ 1468 (se Ørby).

Petrus Jonæssun in Ørby indsættes som Eksekutor i et Testamente ¹³/₆ 1299 ⁵⁾; Væbneren *Jacobus Andree* (Jakob Andersson) *de Ørby* athænder Gods i Fredebo ⁹/₈ 1400 ⁶⁾; *Per* og *Jes Fadherison* (Fadersøn) i Ørby nævnes ²⁴/₈ 1458 ⁷⁾ og ²⁵/₁ 1468 (se Ørby); endelig nævnes *Jep Jensson* i Ørby ²⁷/₂ 1497 ⁸⁾.

¹⁾ En fjerde har vist været nævnt i et Brev, udstedt af Slesvigbispen Johan ⁶/₈ 1318 (trykt i Schlesw. Holst. Lauenburg. Regesten u. Urkunden III, S. 192), men selve Navnet er udeladt i Afskriften. ²⁾ ÆB S. 177. ³⁾ Afskr., Repertorium 2. Rk. Nr. 7349. ⁴⁾ EB Nr. 119. ⁵⁾ EB Nr. 157. ⁶⁾ Trykt i Ann. f. nord. Oldkyndighed 1851 S. 315. ⁷⁾ EB Nr. 118. ⁸⁾ ÆB S. 203.

Fra *Holløse* nævnes kun en enkelt »beskeden god Mand« *Jøns Mattessøn* ^{31/5} 1435 (se *Vejby*) ¹⁾, og sammesteds, samt i *Brevene* ^{31/3} 1446 og ^{9/6} 1449 (se *Ørby*) nævnes *Hemming Jul i Mynge*, der muligvis er *Væbner*, altsaa adelig.

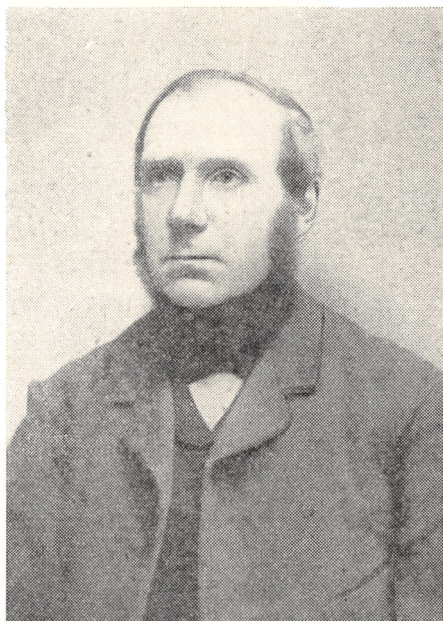
Til Slut skal nævnes et mærkeligt Dokument fra ca. 1500 ²⁾, en Fortegnelse over rige Mænd i Trys herred, d. v. s. Strø, Holbo og Lyng Herreder. Der nævnes en Række Navne uden Angivelse af Stand eller Titel, men efter hvert Navn staar et Tal, 1, 2 eller 3 Hundrede, der formodentlig skal angive vedkommendes omtrentlige Formue. Navnene fra *Vejby Sogn* er følgende: *Enwold i Holløze* 300, *Andriess sammesteds* 200, *Trwelss* (d. v. s. *Troels*) sst. 100, *Jepp Griss* sst. 100; — *Mattis Nielsen i Voyby* (d. v. s. *Vejby*) 100, *Anders Olsen* sst. 100, *Oluff Assersen* sst. 100, *Nielss Olssen* 100, *Lass Olsen* 100; — *Lass Jensen i Vndorp* (*Unnerup*) 200, *Jep Benzsen* sst. 100, *Nielss Bernzsen* sst. 100; — *Niss Michelsen i Ørby* 100; — *Nielss Glød i Mynge* 200, *Jens Mansen* 200, *Oluff Bonde* 200.

Alle disse Navne paa ukendte Mennesker, som har boet og virket i *Vejby Sogn* for et halvt Aartusinde siden, og de knappe Beretninger om Gaardsalg, Testamenter og milde Gaver taler deres eget Sprog til vor Tid. Det er ikke højkrøstet Tale, som let hævder sig blandt Nutidens larmende Røster; men den, der forstaar at lytte til denne Tale og ser Glimt af den lange Sammenhæng, er rigere og lykkeligere end den, der kun har Sans for Nutiden og dens Foreteelser.

Christian Lisse.

---

¹⁾ Jes Mattissøn af *Holløse*, der er nævnt ^{20/12} 1440 (*Reperatorium* Nr. 7124), er maaske samme Mand. ²⁾ Trykt i *Nye danske Magazin* VI, 230—34.

"Lod an's med raik og sikker Gang
i Livets Alvoridjst,
og sving sankim en animer Gang
i dag dit fulde Brjst

Lars Larsen

LARS LARSEN

»Nordsjællands Sagamand«

I et Skrift som dette formenes det at være paa sin Plads at give et Billede af en Mand, der staar som Kilde for en stor Del af de Oplysninger, man her fra Sognet har kunnet samle om Livet i Fortiden, nemlig afdøde Folketingsmand Lars Larsen.

Selve hans eget Liv staar som et Monument for det Aands- og Folkeliv, der rørte sig omkring Firsernes politiske Kampaar og hvorpaa Samfundslivet især paa Landet endnu bygger. Her kan blot nævnes, at Lars Larsen staar som Forslagsstiller i Folketinget af den første Alderdomsforsørgelse. — Født i et Husmandshjem havde han en naturlig Følelse med de smaa i Samfundet, og efter en selvprøvet Fallit paa Grund af politiske Komplikationer fik hans Følelser for Ret et vaagent og sundt Skær, der vel nok for ham selv voldte Vanskeligheder for at finde sig i Livet paa Kristiansborg, men samtidigt inspirerede ham til at gaa videre med den kulturelle Oplysning. Det bliver da ogsaa som Budbringer udefra om Folkerørelser og som Samler af Egnens Folkeminder, at han virkede mest og skal mindes her.

Lars Larsen fødtes den 31. Oktb. 1839 i et af Ellemosehusene, ejede senere Gaarden »Saksenkold« i Vejby, der dengang laa inde i Byen, var en Tid Kontrollør ved Statens Museum for Kunst og levede sine sidste Aar i Hillerød. Han blev 88 Aar gammel. — Fra 1869—92 deltog han i Rigsdagsarbejdet uden

dog helt at kunne finde sig til rette der; men efter den Tid synes han at have taget Oprejsning ved Arbejdet med Hjemstavnskulturen.

Her skal særlig henvises til flere af A. Uhrskovs Bøger, der for en væsentlig Del skylder Lars Larsens Meddelelser deres Tilblivelse. Endvidere har han ved talrige Avisartikler, Arrangementer at og Taler ved forskellige Møder bragt Bud til sin Samtid. Herunder maa nævnes, at han var Hovedmanden for, at Vejby Forsamlingshus blev rejst og Leder af en hel Række Dilettantopførelser der, hvoraf der paa den Tid gik meget stort Ry.

Og for Efterverdenen har han bl. a. samlet de gamle Kartekoneviser i et Skrift »Hvad vore Fædre sang«. Endelig har han i en Digtsamling »Fra Tisvilde Skov og Strand« gjort sig fortjent til Navnet »Nordsjællands Sagamand«. — Hans Svigersøn fhv. Gdr. Jens Nielsen i Holløse fortæller, at han besad en ganske enestaaende Hukommelse. Bl. a. huskede han fra Dreng alle de gamle Kartekoneviser og nedskrev dem først langt senere. Ligeledes kunde han endnu som gammel Mand huske alle Kaalunds Digte udenad.

Lars Larsens Liv og Virke maa staa som at lysende Eksempel paa kulturelt og folkeligt Arbejde og inspirerende Efterverdenen til hver paa sin Plads at arbejde for en lysere og lykkeligere Verden.

FRA AARET, DER SVANDT

DA Hjemstavnsamfundet blev dannet, var det for at kunne bevare og fortsætte Indsamlingen af det Materiale, som en Studiekreds i Unnerup Vinsteren i Forvejen havde tilvejebragt. Hovedformaålet var at faa det bedste trykt, og det første Aar lykkedes det da ogsaa at faa udgivet et Skrift om Vejby Kirke og om gamle Sagn.

Endvidere vilde man gerne have flere interesseret og fik derfor sammen med andre Sammenslutninger arrangeret en Hjemstavnsaften i Vejby Forsamlingshus. — Iøvrigt gik man stille med Dørene, men naaede dog ialt 12 Sammenkomster i Aarets Løb.

Det første Møde var en Besigtigelse af Vejby Kirke med det Formaal at faa alt med til Artiklen om Kirken i Aarsskriftet. Dernæst fulgte en Hjemstavnsaften, der formede sig smukt med Foredrag af Lærer Terslin, Gilleleje, Dialektoplæsning ved Lærer Hansen, Herløv, Historiske Træk ved Lærer Olsen-Hjelmsø, Unnerup, og Recitation ved Fru Stagsted, Vejby Strand.

Den 13. Juli var der en interessant Tur til Blistrup Sogn, hvor man under Førstelærer Jørgensens Ledelse først besaa Blistrup Kirke og derefter Ølshøj med de to Jættestuer. Efter en hyggelig Kaffepause i Smidstrups gamle Skole læste Lærer Jørgensen Brudstykker af den gamle Edda og næsten fremmanede Synet af Slægternes Liv for 2—3000 Aar siden. Paa Hjemturen foreviste Dir. A. Poulsen sin gamle Gravhøj, der nu er omdannet og fredet for de næste 500

Aar. Langs Kattegatskysten afsluttede man derefter Turen i den herlige Sommeraften.

Den næste Udflugt foregik Søndag d. 20. Sept. til Tisvilde Hegn. Vejret begunstigede Turen, der under Malermester Jensens Ledelse blev ligesaa vellykket som Blistrupturen. Her skal særlig nævnes Altertavlen i Tibirke Kirke, Kroejer Møllers Redegørelse for den historiske Sandkro og Besigtigelsen af Asserbo Slotsruin, hvor man ved Oplæsning af Niels Nielsens Digt om Livet paa Slottet paa Absalons Dage ligesom paa Blistrupturen følte Tiden svinde. Og det samme gjaldt Stemningen under en lignende Oplæsning ved Resterne af det gamle »Per Arvids Æbletræ«.

Til Vinterens Arbejde havde Sogneraadet velvilligst stillet Lokaler i Vejby og Unnerup Skoler til Raadighed. Der afholdtes et Møde hver Maaned, hvor man belyste saa forskellige Ting som Grønland (med særlig Henblik paa de mange fra Vejby Sogn, der i Tidens Løb har arbejdet deroppe), Gamle Slægtsgaarde, Stednavne, Haandværkerslægter og Sognets Plantninger m. m.

Holløse, i Juni 1943.

Ludvig Sørensen.